

УДК 336.77

Золотарьова О.В.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Дніпродзержинського державного технічного університету***Півняк Ю.В.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Дніпродзержинського державного технічного університету***Мартиненко П.Ю.***студент
Дніпродзержинського державного технічного університету*

КОНЦЕПЦІЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ТА МОЖЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Стаття присвячена систематизації основних наукових підходів до визначення сутності кредитної політики банку, надано авторське бачення її механізму, виділено фактори, які впливають на кредитну політику банків, охарактеризовано негативні прояви кредитної політики вітчизняних банківських установ, запропоновано напрями підвищення її ефективності.

Ключові слова: механізм, кредитна політика, кредитний портфель, кредитні операції, кредитний ризик, проблемні кредити, ефективність.

Золотарёва О.В., Пивняк Ю.В., Мартыненко П.Ю. КОНЦЕПЦИЯ КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА И ВОЗМОЖНОСТИ ПОВЫШЕНИЯ ЕЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ

Статья посвящена систематизации основных научных подходов к определению сущности кредитной политики банка, дано авторское видение ее механизма, выделены факторы, которые влияют на кредитную политику банков, охарактеризованы негативные проявления кредитной политики отечественных банковских учреждений, предложены направления повышения ее эффективности.

Ключевые слова: механизм, кредитная политика, кредитный портфель, кредитные операции, кредитный риск, проблемные кредиты, эффективность.

Zolotaryova O.V., Pivnyak Y.V., Martynenko P.Y. THE CONCEPT OF COMMERCIAL BANK CREDIT POLICY AND OPPORTUNITIES TO INCREASE ITS EFFICIENCY

The article is sanctified to systematization of the basic scientific going near determination of essence of credit politics of bank, authorial vision of her mechanism is given, factors that influence on credit politics of banks are distinguished, the negative displays of credit politics of home bank institutions are described, directions of increase of her efficiency are offered.

Keywords: mechanism, credit politics, credit brief-case, credit operations, credit risk, problem credits, efficiency.

Постановка проблеми. Необхідність формування обґрунтованої та ефективною кредитної політики кожним комерційним банком за сучасних економічних умов пов'язана, перш за все, з важливістю активізації позитивного впливу кредитних відносин на обсяг та структуру грошової маси в країні і, як наслідок, на стабільність грошової одиниці, а по-друге, із забезпеченням потреби в додаткових джерелах фінансування розширеного відтворення.

Реальна дійсність підтверджує факт, що негаразди у функціонуванні кредитної системи впливають на всі економічні процеси. Тому надзвичайно актуальним є питання щодо пошуку напрямів корегування та удосконалення механізму кредитної політики комерційних банків.

У першу чергу, мова йде про підвищення ефективності кредитних операцій банків, які були і є основним джерелом прибутковості вітчизняних комерційних банків. Аналізуючи стан банківської системи в Україні, та причини, що призвели до негативних наслідків її функціонування в теперішній час, слід звернути увагу, що збільшення обсягів банківського кредитування супроводжувалось значним підвищенням ризиків, найвпливовішим із яких був кредитний. Виходячи з цього, ключовою передумовою виправлення такої ситуації є формування зваженої кредитної політики кожним окремим банком. У процесі її реалізації важливо враховувати дилему «дохідність-ризик», особливості організації кредитних

операцій. Вагомого значення набуває формування й моделювання якісного кредитного портфеля, використання об'єктивних методик оцінки кредитоспроможності позичальника тощо.

Варто відзначити, що в практичній площині реалізація кредитних відносин пов'язана із забезпеченням дохідності кожного кредитного проекту, кожної кредитної операції. За таких умов нагальною проблемою для кожного комерційного банку стає проблема вибору параметрів ефективності кредитування суб'єктів економічної діяльності, населення тощо. Враховуючи мотиваційний характер кредитних відносин, очевидно, що такі параметри обумовлені можливістю та доцільністю укладання кредитної угоди як для кредитора, так і для позичальника. Ці обставини, безумовно, впливають на зміст та механізм кредитної політики на мікрорівні, на процес управління кредитним портфелем банків, тобто на весь процес організації кредитної діяльності банку. У той же час, розробляючи власну кредитну політику, яка визначає характер і структуру кредитного портфеля, комерційні банки повинні визначити й організаційні аспекти процесу кредитування.

Таким чином, об'єктивна необхідність обґрунтування дієвих та інноваційних управлінських рішень у сфері розробки та реалізації кредитної політики визначає актуальність дослідження

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі проблематика щодо визначення те-

оретичних основ формування та реалізації кредитної політики банку, як засвідчило дослідження, відображена в працях О. Васюренко, У. Владичина, В. Вовка, О. Вовчака, І. Гуцала, О. Дзюблюка, К. Забчук, І. Карбівничої, О. Кореневої, Р. Коцовської, Л. Кузнецової, О. Лаврушина, В. Міщенко, С. Науменкової, М. Новосельцевої, Г. Панової, Ю. Русіної, Н. Слов'янської, де значну увагу приділено висвітленню сутності, функцій і принципів формування кредитної політики банку, а також факторів впливу на ефективність її реалізації.

Однак механізм та напрями реалізації кредитної політики банків у сучасних умовах потребують поглибленого вивчення і корегування, враховуючи особливості економічного і політичного середовища нашої країни.

Постановка завдання. Відповідно, доцільною є систематизація теоретичних підходів й практичного досвіду щодо формування та реалізації кредитної політики комерційних банків, у тому числі, в умовах економічної нестабільності, що дозволить визначити орієнтири для її подальшого вдосконалення і підвищення ефективності.

Метою статті є систематизація наукових підходів до визначення сутності кредитної політики банку, уточнення механізму її формування та реалізації, визначення напрямів підвищення її ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи теоретичні основи формування та реалізації кредитної політики комерційного банку, не можна не відзначити той факт, що існує певна дискусійність при визначенні даної дефініції. Основні підходи до трактування поняття «кредитна політика комерційного банку» зведено в таблиці 1.

Вивчення наведених підходів дає змогу зробити висновки, що більшість з них формують уявлення про кредитну політику як про комплекс управлінських стратегічних та тактичних заходів (рішень), які, по-

перше, знаходять своє відображення у визначенні цілей, принципів, параметрів, етапів процесу кредитування в конкретному банку; по-друге, реалізуються через кредитний механізм (процес); по-третє, знаходять своє відображення в спеціальному документі; по-четверте, повинні корелювати з депозитною політикою банку.

Отже, на нашу думку, кредитна політика комерційного банку як елемент загальної банківської політики найтіснішим чином пов'язана з депозитною політикою, є сукупністю стратегічних і тактичних рішень, які знаходять своє відображення в спеціальному документі, де визначаються перспективні і поточні цілі кредитування, його параметри та процедура, та реалізується через кредитний механізм.

Важливе значення відіграє оформлення кредитної політики в документарному вигляді – нормативна основа, а також затвердження кредитного механізму – прикладний аспект, який забезпечує її практичну реалізацію на рівні кожного банку.

Документи кредитної політики є документами практичної реалізації загальних положень кредитної політики банку. До них належать як правило наступні: "Про кредитний комітет", "Про заставу", "Про оцінку фінансового стану позичальника", «Про порядок створення і використання резерву для відшкодування можливих втрат від кредитних операцій банку» та деякі інші.

Механізм кредитної політики комерційного банку, на нашу думку, має формуватись за схемою, наведеною на рисунку 1. За авторським підходом він містить п'ять головних блоків: підготовчий, організаційний, функціональний, контрольно-аналітичний, корегуючий. У рамках окреслених блоків передбачено виконання послідовних етапів.

Деталізуємо зміст деяких основних елементів даного механізму.

Слід конкретизувати перелік можливих чинників впливу на кредитну політику комерційного

Таблиця 1

Основні підходи до визначення сутності кредитної політики банку

Автори	Визначення кредитної політики банку
І. Гуцал [1]	є складовою частиною загальної політики банку, спрямованої на досягнення його стратегічних цілей: дотримання фінансової стійкості, надійності, ліквідності та платоспроможності банку; реалізується через кредитний механізм і пов'язана із раціональною організацією кредитних відносин, їх управлінням та регулюванням для досягнення конкретних цілей окремого комерційного банку.
О. Дзюблюк [2]	сукупність заходів та дій щодо формування складу кредитного портфеля і контролю над ним як єдиним цілим, а також встановлення стандартів для прийняття конкретних рішень
У. Владичин [3]	стратегія і тактика банку щодо спрямування коштів на кредитування клієнтів банку на основі принципів кредитування. Є системою засобів банку в сфері кредитування клієнтів та конкретних механізмів здійснення кредитних операцій для реалізації загальної стратегії банку
В. Вовк [4]	визначає основні напрями кредитного процесу, пріоритети, принципи та цілі певного банку на кредитному ринку – стратегія кредитної діяльності банку, і передбачає застосування конкретних фінансових та інших інструментів, що використовуються в процесі реалізації кредитних угод – тактика банку щодо організації процесу кредитування.
О. Вовчак [5]	стратегія і тактика банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів: поверненості, строковості, цільового використання, забезпеченості, платності.
І. Карбівничий [6]	сукупність базових принципів та критеріїв прийняття управлінських рішень у сфері кредитної діяльності банку з метою реалізації його кредитного потенціалу та ефективного впливу на економіку країни на різних її рівнях
Р. Коцовська [7]	комплекс рішень, ухвалених правлінням банку, у яких зафіксовані умови, параметри надання кредитів, організація кредитного процесу,
М. Новосельцева [8]	стратегія в області кредитування, що визначає загальні принципи, правила, підходи й стандарти для всіх учасників кредитного процесу, що пов'язані з місією банку й спрямовані на досягнення стратегічних цілей його діяльності
Г. Панова [9]	У сутнісному аспекті – стратегія й тактика по залученню ресурсів на поворотній основі й інвестування їх у частині кредитування клієнтів банку, а в прикладному – детальний план, програма дій щодо кредитування
Ю. Русіна [10]	структурно-функціональна цілісність взаємопов'язаних між собою елементів (цілей, завдань, принципів, технологій, організацій), взаємодія яких дозволяє визначити найбільш ефективні стратегії діяльності банку на ринку кредитних послуг.

банку. Так, до найважливіших екзогенних чинників відносяться: загальний стан економіки країни, темпи інфляції, особливості грошово-кредитної політики центрального банку, рівень доходів населення, кон'юнктура на кредитному ринку, рівень цін на банківські кредитні продукти. До найважливіших ендогенних чинників, які визначають кредитну політику банку, належать: обсяг залучених і запозичених ресурсів або кредитний потенціал банку, структура й стабільність депозитної бази, структура та якість кредитного портфеля, спектр кредитних продуктів та тарифи на кредитне обслуговування, умови кредитування, професійність та досвідченість кадрового складу банку, спеціалізація банку і його територіальне розміщення.

Головними суб'єктами формування і реалізації кредитної політики банку виступають наступні:

1) Комітет з кредитної політики (Кредитний комітет), на який покладено головну відповідальність за розробку проекту кредитної політики та механізму її реалізації, і який очолює, як правило, керівник банку;

2) Кредитне управління (кредитний департамент) – аналізує підготовлений проект кредитної політики, вносить пропозиції та зауваження до нього, доводить

зміст проекту до кредитних відділів всіх філій банку та контролює їх роботу;

3) Правління банку – затверджує проект кредитної політики банку;

4) Фахівці кредитних відділів – реалізують кредитну політику. До завдань працівників фронт-офісу банку належать: залучення клієнтів за допомогою інформування про існуючі кредитні продукти; аналіз документів, що надаються клієнтом з метою отримання кредиту та проведення попереднього інтерв'ю з ним; оцінка предмета застави за кредитом; аналіз кредитоспроможності клієнта та прийняття рішення про видачу кредиту або відмову в його наданні; узгодження параметрів та укладання кредитної угоди з клієнтом тощо. До завдань працівників бек-офісу банку належать: приймання від підрозділів фронт-офісу кредитних угод і перевірка повноти та правильності оформлення наданого пакета документів; здійснення контролю за встановленими лімітами кредитування; забезпечення перерахування коштів для кредитування; супровід кредитної операції (нарахування відсотків і комісії, контроль за своєчасністю та повнотою погашення заборгованості за кредитом); формування та відображення в обліку резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями тощо.

5) Ревізійна комісія і Спостережна рада банку контролюють дотриманням встановлених параметрів кредитної політики та законодавчих і нормативних вимог до процедур кредитування.

На думку І. Гуцала на мікроекономічному рівні дієвість кредитного механізму проявляється у фінансовій стійкості, ліквідності, платоспроможності та прибутковій діяльності як кредитора, так і боржника, а тому визначається ступенем мотиваційності кредитних відносин: економічною необхідністю, фінансовою можливістю та комерційною їх доцільністю [1, с. 13]. При цьому, ефективне функціонування кредитного механізму при інших однакових умовах полягає в збалансованості як депозитних, так і кредитних операцій, а організація кредитування повинна відповідати певним параметрам ефективності, які для кожного учасника кредитних відносин відрізняються з огляду на його роль в економічних процесах.

Для банків параметри ефективності переважно зводяться до отримання оптимального співвідношення доходності та ліквідності при мінімізації кредитного ризику.

На нашу думку, дієвість кредитного механізму також залежить і від прозорості та чіткої регламентації організаційної складової реалізації кредитних відносин.

Можна погодитися також з думкою О. Вовчака, що загальна діагностика розробленої кредитної політики банку повинна включати: 1) внутрішню збалансованість цільових показників за окремими напрямками кредитної політики банку; 2) допустимість рівня ризиків, економічний

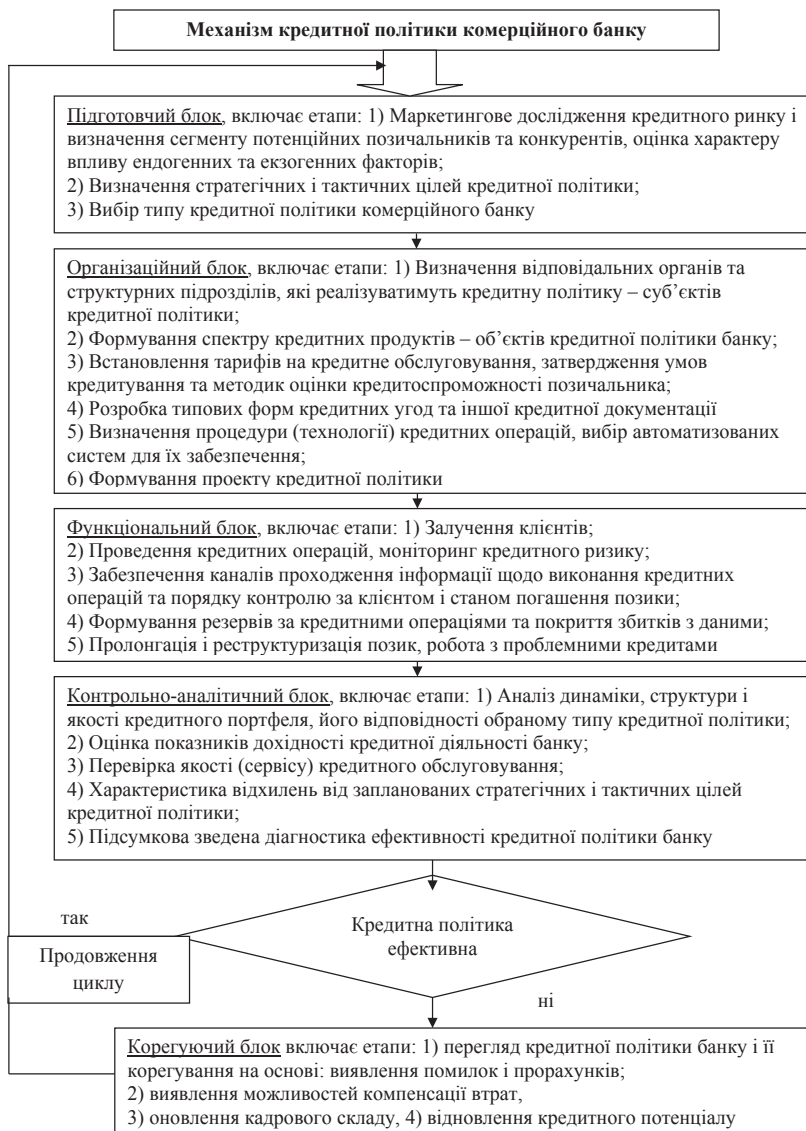

Рис. 1. Схема механізму кредитної політики комерційного банку

ефект, пов'язаний із реалізацією кредитної політики тощо [5, с. 73].

Найчастіше кредитна політика банку розрізняється за наступними типами: обережна (консервативна), помірна чи агресивна (ризикова). Особливості цих типів зведено в таблицю 2.

У теперішній час банківські установи зазнають значних збитків саме від кредитної діяльності, оскільки багато з них проводять занадто ризиковану кредитну політику. Така ситуація ускладнюється політичною та економічною кризою в суспільстві, оскільки значна кількість підприємств і фізичних осіб зазнають проблем у поточній діяльності, не мають змоги вчасно погашати існуючі кредитні зобов'язання перед банками та отримувати нові кредитні ресурси.

У цілому, на сучасну кредитну політику вітчизняних комерційних банків негативно впливають наступні фактори:

- нерівномірність регіонального розвитку банківської системи;
- жорстка міжбанківська конкуренція за відсутності значних різниць у відсоткових ставках по депозитах та кредитах, що приводить до скорочення маржі;
- високі кредитні ризики та недосконалі методи їх оцінки й управління;
- нестійка ресурсна база банків внаслідок значного відтоку депозитів;
- низький рівень фінансової грамотності населення, недосконалість нормативного забезпечення кредитної політики банку;
- зростання політичних і економічних ризиків, інфляція, що призводить до уповільнення споживання та скорочення кількості платоспроможних позичальників.

Враховуючи зменшення кількості надійних позичальників, у їх відборі банками домінували якісні (зокрема, надійність), а не цінові фактори. За таких умов середньозважена процентна ставка за кредитами в національній валюті знизилася до 16,2% з 17,5%. У січні – вересні 2014 року обсяг кредитних вкладень банків скоротився, що зумовлено як факторами попиту (зменшення кількості надійних позичальників в умовах зниження економічної активності), так і пропозиції (з огляду на скорочення ресурсної бази банків) [11].

Так загальний обсяг банківських кредитів у національній валюті за січень – вересень 2014 року

зменшився на 8,4% – до 546,5 млрд. грн., в іноземній валюті на 11,9% – до 34,0 млрд. дол. США (в еквіваленті) відповідно. Таке зниження кредитної активності банків обумовлювалося як скороченням кредитування корпоративного сегмента, так і населення. Зокрема загальний обсяг кредитів, наданих суб'єктам господарювання в національній валюті, за цей період зменшився на 8,8%, тоді як в іноземній валюті – на 10,5% (у доларовому еквіваленті). Залишок банківських кредитів, наданих фізичним особам, за січень – вересень 2014 року в національній валюті зменшився на 7,0%, в іноземній валюті – на 16,9% (у доларовому еквіваленті) [11].

Рівень доларизації кредитного портфеля банків зростає з огляду на курсову переоцінку кредитів в іноземній валюті. За станом на початок жовтня 2014 року цей показник становив 44,6%, тоді як на початку поточного року – 34,0%. Водночас доларизація кредитів залишається на значно нижчому рівні, ніж до фінансово-економічної кризи 2008 року. Довідково: на початок 2009 року показник доларизації кредитів становив майже 60%. Питома вага довгострокових банківських кредитів в їх загальному обсязі станом на початок жовтня становила 51,2%, тоді як станом на початок 2014 року – 46,4% [11].

Основними негативними проявами сучасної кредитної політики комерційних банків України виступають:

- скорочення обсягів дешевих кредитних ресурсів, що свідчить про низький рівень їх доступності на фінансовому ринку;
- зростання частки проблемних кредитів через переважно агресивну кредитну політику – їх питома вага в жовтні 2014 р. досягла 11,5% у кредитному портфелі банків, що на 3,8% вище, ніж на початку року;
- майже повне припинення кредитування на довгостроковій основі;
- концентрація кредитних ресурсів переважно в банках першої групи, яке становить близько 68,61% від загального обсягу наданих кредитів;
- кредити фізичним особам становлять найменшу питому вагу – близько 18% у жовтні 2014 р. у кредитному портфелі банків;
- малий обсяг кредитних ресурсів в іноземній валюті;
- під час кредитування основна перевага надається торгівлі та промисловості, зменшується частка

Таблиця 2

Особливості різних типів кредитної політики банку

Тип кредитної політики банку	Пріоритети	Ознаки і специфіка реалізації
Обережна (консервативна)	Пріоритет – надавати перевагу жорсткому контролю за рівнем кредитного ризику. Така політика характерна для новоствореного банку, або банку, який вже має суттєві проблеми з якістю кредитного портфеля	Превалюють короткострокові кредити, ґрунтовна оцінка кредитоспроможності позичальника та суттєвий перелік умов для надання кредиту; високі відсоткові ставки за кредитами, жорсткі процедури ліквідації проблемної заборгованості. Питома вага кредитів у загальному обсязі робочих активів банку не більше 30%, банк забезпечує свою прибутковість за рахунок менш ризикованих активних операцій.
Помірквана	Пріоритет підтримання середнього рівня ризику, який утримувати фінансову стабільність банку в короткостроковій і довгостроковій перспективі. Така політика властива надійним банкам з достатнім досвідом роботи в сфері кредитування.	Превалюють типові (стандартні) умови кредитування, має місце пролонгація та реструктуризації кредитної заборгованості. Питома вага кредитів у загальному обсязі робочих активів становить 30-50%.
Агресивна (ризикова)	Пріоритет-максимізація доходів від кредитної діяльності та розширення її обсягів, незважаючи на високий рівень кредитного ризику	Превалюють кредити більш ризиковим категоріям позичальникам, охоплюється максимально можлива кількість клієнтів, мають місце довгострокові кредити, невисокі відсоткові ставки, має місце пролонгація боргу. Питома вага кредитів більше, ніж 50% загального обсягу робочих активів

кредитів на будівництво, транспорт та інфраструктурні сфери економічної діяльності;

– під час формування кредитних ресурсів пріоритетним є кредитування колективних та приватних підприємств недержавної форми власності.

Зважаючи на наведене, пропонуються наступні напрями підвищення ефективності кредитної політики в нинішніх економічних реаліях:

– регулярний аналіз стану кредитних відносин з кожним окремим позичальником, що полягає в оцінці змін кредитоспроможності клієнта та визначенні необхідних заходів у разі виникнення проблем, зокрема зміни умов видачі нових кредитів, обмеження подальшого кредитування (з використанням апарату кореляційно-регресійного аналізу, який дозволить відібрати найбільш впливові фактори і кількісно описати їх вплив [12]);

– обґрунтована оптимізація кредитного портфеля банку за пріоритетними ознаками – категорією позичальників, строковістю кредитів, дохідністю – з використанням інструментарію математичного моделювання [13, с. 29];

– вибір дієвих методик оцінки дохідності кредитної діяльності банку з використанням методів економетричного аналізу і, перш за все, методу аналізу стохастичних границь – stochastic frontier analysis, SFA [14, с. 6];

– перегляд депозитної політики банку, пошук інноваційних шляхів зміцнення й нарощення слабкої ресурсної бази банків;

– встановлення жорсткіших вимог до кредитування, які відповідно до Закону Додда-Френка передбачатимуть: скасування винагород і премій для кредитних менеджерів залежно від сум боргу за кредитами, визначення ймовірності повернення боргу позичальником у встановлений термін, повідомлення позичальників про зміну відсоткових ставок за 6 місяців до їх зміни [15, с. 11], стимулювання дострокового погашення кредитів;

– посилення контролю за кредитними ризиками та формування дієвих систем управління кредитним ризиком в кожному банку;

– встановлення кількісних нормативів (вимог) до співвідношення вартості застави та розміру кредиту (LTV – Loan to Value ratio), відношення максимальної суми платежу за кредитом до доходу позичальника (PTI – Payment to income) [15, с. 11], мінімальної суми першого платежу за кредитом;

– «очищення» балансів банків від недіючих [16, с. 26] («токсичних» або проблемних) кредитів;

– удосконалення кредитних технологій, особливо для позичальників-фізичних осіб, орієнтація на зрозумілі споживачу кредитні продукти, які б не вимагали значних витрат з боку банку,

– залучення до роботи в банку досвідчених менеджерів, які володіють навиками розробки і впровадження пакетних кредитних послуг, досягнення високої якості сервісу і рівня диференціації банківського бренду;

– своєчасне вивчення цінової чутливості споживчого сегмента, який обслуговує даний банк, встановлення обґрунтованої ціни на кредити.

Висновки з проведеного дослідження. На основі проведеного дослідження було встановлено, що кредитна політика комерційного банку як елемент загальної банківської політики найтіснішим чином пов'язана з депозитною політикою, є сукупністю стратегічних і тактичних рішень, які знаходять своє відображення в спеціальному документі, де визначаються перспективні та поточні цілі кредитуван-

ня, його параметри й процедура, і реалізується через кредитний механізм. На сучасну кредитну політику вітчизняних комерційних банків негативно впливають наступні фактори: нерівномірність регіонального розвитку банківської системи; жорстка міжбанківська конкуренція за відсутності значних різниць у відсоткових ставках по депозитах та кредитах, високі кредитні ризики та недосконалі методи їх оцінки та управління, нестійка ресурсна база банків, низький рівень фінансової грамотності населення, недосконалість нормативного забезпечення кредитної політики банку, зростання політичних та економічних ризиків, інфляція, скорочення кількості платоспроможних позичальників. За результатами дослідження було запропоновано авторський варіант механізму кредитної політики комерційного банку та ряд заходів щодо підвищення її ефективності. У подальших дослідженнях доцільно більше уваги, на нашу думку, приділити питанню управління проблемними кредитами банків та методам оцінки й управління кредитних ризиків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гуцал І.С. Дієвість кредитного механізму в економіці України: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.04.01 / І.С. Гуцал. – К.: Київський національний економічний ун-т, 2004. – 25 с.
2. Банківські операції: Підручник / За ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюбюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – 696 с.
3. Владичин У.В. Банківське кредитування [Текст] / У.В. Владичин. – Київ: Атака, 2008. – 648 с.
4. Вовк В.Я. Кредитування і контроль: навч. посібн. / В.Я. Вовк, О.В. Хмеленко. – К.: Знання, 2008. – 463 с.
5. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа: підручник / О.Д. Вовчак. – К.: Знання, 2008. – 564 с.
6. Карбівничий І.В. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку: автореф. дис. канд. економ. наук: 08.00.08 / І.В. Карбівничий. – Суми: Українська академія банківської справи НБУ, 2011. – 20 с.
7. Коцовська Р.Р. Банківські операції: навчальний посібник / Р.Р. Коцовська, О.П. Павлишин, Л.М. Хміль – К.: НБУ. Ун-т банк. справи, 2010. – 456 с.
8. Новосельцева М.М. Формирование кредитной политики коммерческого банка: автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.10 / М.М. Новосельцева. – М.: Академия бюджета и казначейства Министерства финансов РФ, 2010. – 21 с.
9. Панова Г.С. Кредитная политика коммерческого банка во взаимоотношениях с начелением банка: автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.10 / Г.С. Панова. – М.: Финансовая академия при правительстве РФ., 1997. – 21 с.
10. Русіна Ю.О. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку / Ю.О. Русіна, М.В. Ковтун // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – № 1(11). – [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.eui_2014_1_52%20\(4\).pdf](http://www.eui_2014_1_52%20(4).pdf).
11. Макроекономічний огляд НБУ. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=10885213>.
12. Волкова В.В. Напрями оптимізації структури кредитних ресурсів банків в умовах нестійкого економічного середовища / В.В. Волкова, Н.І. Волкова. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.vdnuete_2013_4_17%20\(2\).pdf](http://www.vdnuete_2013_4_17%20(2).pdf).
13. Грушко В.І. Оптимізація структури кредитного портфеля комерційного банку / В. Грушко, Т. Іваненко // Вісник НБУ. – № 2. – 2014. – С. 28-32.
14. Васюренко О. Ефективність кредитування фізичних та юридичних осіб банками України: методологія аналізу стохастичних границь / О. Васюренко, В. Ляшенко, В. Подчесова // Вісник НБУ. – № 1. – 2014. – С. 5-11.
15. Науменкова С. Розвиток кредитування в посткризових умовах / С. Науменкова, С. Міщенко // Бінківська справа. – 2013. – № 1. – С. 3-19.
16. Роль кредита и модернизация деятельности банков в сфере кредитования: монография / под ред. О.И. Лаврушина. – М.: КНОРУС, 2012. – 272 с.